

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ (του Θανάση Μπαντέ)

Δεν υπάρχει τίποτε πιο προφανές ότι ένα πολίτευμα, για να παραμείνει στο χρόνο και να διασφαλίσει την αρμονία και την κοινωνική συνοχή, πρέπει πρωτίστως να ικανοποιεί το σύνολο των πολιτών. Κι αν όχι το σύνολο σε απόλυτο βαθμό, με την έννοια της αδιαπραγμάτευτης

ομοφωνίας, τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος του ή, για να είμαστε πιο σαφείς, να αφήνει ευχαριστημένο εκείνο το κοινωνικό κομμάτι που έχει την ισχύ, που έχει δηλαδή τη δυνατότητα να επιβάλει τις πεποιθήσεις του στην πόλη. Κι εδώ ακριβώς αρχίζουν τα προβλήματα, αφού τα πολιτεύματα εξ' ορισμού υπάρχουν για να προασπίζουν το δίκαιο και την ισότητα και τελικά είναι αδύνατο να απεγκλωβιστούν από τη βούληση των ισχυρών, είτε αυτή αφορά την πλειοψηφία των φτωχών είτε τη μειοψηφία των πλουσίων, και είναι απολύτως ξεκάθαρο ότι οι φτωχοί προτιμούν τη δημοκρατία, ενώ οι πλούσιοι την ολιγαρχία.

Στο βάθος κρύβεται η σύγχυση της αντίληψης για την ισότητα, αφού «... η δημοκρατία προήλθε από το ότι οι πολίτες, ενώ είναι ίσοι σε κάτι μόνο, έχουν τη γνώμη ότι είναι σε όλα ίσοι (διότι νομίζουν τους εαυτούς τους απολύτως ίσους, επειδή απλώς απολαμβάνουν την ελευθερία όλοι το ίδιο). Αντίθετα η ολιγαρχία προήλθε από το ότι οι πολίτες νομίζουν ότι είναι ανώτεροι σε όλα, ενώ είναι ανώτεροι σε κάτι μόνο (διότι έχουν την εντύπωση ότι είναι σε όλα ανώτεροι, επειδή είναι ανώτεροι στην περιουσία μόνο)». (σελ. 69 – 71).

Η αριστοτελική αντίληψη της ισότητας, όπως επαναδιατυπώνεται

στην αρχή του πέμπτου βιβλίου των Πολιτικών, δεν είναι αριθμητική, με την ισοπεδωτική αντίληψη του ότι όλοι αξίζουν ή προσφέρουν το ίδιο, αλλά αναλογική, με την έννοια ότι σχετίζεται απόλυτα με την αξία, δηλαδή την κοινωνική προσφορά του καθενός, η οποία δεν έχει καμία σχέση με την περιουσία που ενδεχομένως έχει κληρονομήσει – πολύ περισσότερο με την καταγωγή του. Η αναλογική αντίληψη της ισότητας δεν είναι παρά η ανάδειξη του άξιου, του άριστου όπως θα έλεγε ο Αριστοτέλης. Γι' αυτό κι όταν κάνει λόγο για αριστοκρατία, δεν αναφέρεται στην κυρίαρχη αντίληψη του αριστοκράτη που αναδεικνύεται από τον πλούτο και την καταγωγή, αλλά στην αντίληψη της αξιοκρατίας, που έχει να κάνει αυστηρά με τις πράξεις και την κοινωνική προσφορά του καθενός και που κατ' επέκταση οφείλει να διαμορφώσει και τις συνθήκες για την αντίστοιχη ανταμοιβή του. Κι εδώ βρίσκεται ο πυρήνας της δικαιοσύνης που μόνο μέσω της αξιοκρατίας μπορεί να νοηματοδοτηθεί. Η εσφαλμένη αντίληψη της ισότητας δεν μπορεί παρά να προϋποθέτει τη διαστρέβλωση της αξίας οδηγώντας στην τελική συμφεροντολογική αντίληψη της δικαιοσύνης: «... οι πολίτες του δημοκρατικού πολιτεύματος, με την ιδέα ότι είναι ίσοι σε όλα, απαιτούν να μετέχουν εξίσου σε όλα, ενώ αντίθετα οι πολίτες του ολιγαρχικού πολιτεύματος, με την ιδέα ότι είναι ανώτεροι σε όλα, επιδιώκουν να αποσπούν περισσότερα πλεονεκτήματα από τους άλλους, καθώς η ανισότητα έγκειται στο ότι κάποιος έχει κάτι σε μεγαλύτερο βαθμό από κάποιον άλλον». (σελ. 71).

Από κει και πέρα, τα πάντα καθορίζονται από το ποιος θα καταφέρει να βρεθεί σε θέση ισχύος, ώστε να επιβάλει τις πεποιθήσεις του, δηλαδή τα συμφέροντά του, τα οποία αποκτούν και ιδεολογικό υπόβαθρο: «Γενικά, λοιπόν, αυτές είναι οι αφετηρίες και οι πηγές των επαναστάσεων. Γι' αυτό οι μεταβολές των πολιτευμάτων γίνονται με δύο τρόπους. Άλλοτε δηλαδή επαναστατούν με σκοπό να μεταβάλουν το ισχύον πολίτευμα σε κάποιο άλλο, από δημοκρατία για παράδειγμα να αλλάξει σε ολιγαρχία ή σε δημοκρατία από ολιγαρχία ή από αυτά τα δύο να γίνει πολιτεία ή αριστοκρατία ή να γίνει δημοκρατία και ολιγαρχία από πολιτεία και αριστοκρατία». (σελ. 73). Και

βέβαια, οι πολιτειακές αλλαγές δεν αφορούν αποκλειστικά την αλλαγή των πολιτευμάτων, αλλά μπορεί να εστιάζουν και στη διαβάθμισή τους: «Ακόμη επαναστατούν για τον αυστηρότερο ή ηπιότερο χαρακτήρα του πολιτεύματος, όπως για παράδειγμα σ' ένα ολιγαρχικό καθεστώς μπορεί να επαναστατήσουν για να γίνουν οι θεσμοί πιο αυστηρά ολιγαρχικοί ή ηπιότεροι... (κατ' αναλογία) σε δημοκρατικό καθεστώς για να γίνουν οι θεσμοί πιο δημοκρατικοί ή λιγότερο δημοκρατικοί...». (σελ. 73). Και η παραμικρή αναθεώρηση του πολιτεύματος (ακόμη κι ενός μόνο σημείου), για παράδειγμα η κατάργηση ή η προσθήκη ενός αξιώματος, μπορεί να σημάνει μεγάλες πολιτειακές αλλαγές και να επιφέρει επαναστάσεις και ταραχές που θα κλονίσουν τις ισορροπίες: «... όπως λένε ότι στη Σπάρτη ο Λύσανδρος» (πρόκειται για το στρατηγό που έδωσε τη χαριστική βολή στους Αθηναίους στους Αιγός ποταμούς και τερματίστηκε ο πελοποννησιακός πόλεμος) «επιχείρησε να καταργήσει τη βασιλεία και ο Πausανίας» (προφανώς αναφέρεται στο Σπαρτιάτη στρατηγό που πέτυχε την καθοριστική νίκη επί των Περσών στις Πλαταιές, ο οποίος αργότερα μήδισε και θανατώθηκε από τους Σπαρτιάτες) «το θεσμό των εφόρων». (σελ. 75).

Το βέβαιο είναι ότι η δημοκρατία κρίνεται σταθερότερη από την ολιγαρχία: «Γιατί στα ολιγαρχικά πολιτεύματα προκαλούνται δύο είδη επαναστάσεων: το ένα ανάμεσα στους ίδιους τους ολιγαρχικούς και το άλλο εναντίον του λαού. Αντίθετα στα δημοκρατικά καθεστώτα εμφανίζεται μόνο μία επανάσταση, αυτή εναντίον των ολιγαρχικών, ενώ δεν εμφανίζονται αξιοσημείωτες εξεγέρσεις ανάμεσα στο λαό». (σελ. 79). Η ομολογία ότι η δημοκρατία είναι περισσότερο ασφαλής δεν είναι τίποτε άλλο από την παραδοχή της ανωτερότητας του πολιτεύματος που στηρίζεται στη λαϊκή συμμετοχή. Γιατί, αν ο κύριος στόχος των πολιτευμάτων είναι η διατήρηση της τάξης που θα επιφέρει την κοινωνική συνοχή, είναι αδύνατο να βρεθεί ασφαλέστερος τρόπος προς την επίτευξη αυτού από την εξασφάλιση της ελεύθερης συμμετοχής σε όλους τους πολίτες. Η δυνατότητα συμμετοχής δε λειτουργεί μόνο ως κατάδειξη της ισότητας των πολιτών, αφού πλέον όλοι έχουν λόγο, ούτε μόνο ως πραγμάτωση του δικαίου,

καθώς είναι δίκαιο να συμμετέχουν όλοι σε μια υπόθεση που τους αφορά τόσο πολύ, όπως είναι η πολιτειακή οργάνωση, αλλά και ως μηχανισμός απονομής της ευθύνης σε περίπτωση που τα πράγματα δεν πάνε καλά. Η συμμετοχικότητα ως συνευθύνη είναι η μεγαλύτερη εγγύηση των ισορροπιών, αφού, από τη στιγμή που όλα λειτουργούν ομαλά και ο νόμος κατοχυρώνει τη λαϊκή αναγνώριση, κανείς δε δικαιούται να διαμαρτύρεται. Η διαφάνεια και η ισότιμη πρόσβαση στην εξουσία, που διασφαλίζεται από τη σωστή λειτουργία της δικαιοσύνης είναι το μόνο εχέγγυο της κοινωνικής ειρήνης. Αν η παιδεία καταστήσει τους πολίτες ώριμους, ώστε να αναγνωρίζουν και να αναδεικνύουν τους πιο άξιους στη διαχείριση των αξιωμάτων, τότε μπορούμε να μιλάμε για την ιδανική δημοκρατία που συνδυάζει και τη λαϊκή κυριαρχία και την αξιοκρατία, που συνδυάζει δηλαδή την καθολική συμμετοχή με την αναλογική εκδοχή της ισότητας, όπως την αποδίδει ο Αριστοτέλης.

Η αναξιοκρατία και η άδικη κατανομή των αξιωμάτων είναι οι βασικότερες ενδείξεις της πολιτικής σαθρότητας, που ακυρώνει το δημόσιο συμφέρον για το προσωπικό, αφού, σ' αυτή την περίπτωση, στόχος δεν είναι το κοινό όφελος, αλλά το ίδιο κέρδος: «Γιατί οξύνονται οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών με σκοπό το κέρδος και τα πολιτικά αξιώματα... επειδή βλέπουν ότι άλλοι δίκαια κι άλλοι άδικα έχουν περισσότερα δικαιώματα από τους ίδιους». (σελ. 81). Εξάλλου, αυτού του είδους η πολιτειακή διαχείριση, που αναδεικνύει τους ανάξιους είτε με μεθοδεύσεις ολιγαρχικές είτε με εκφυλισμένες δημοκρατίες (απαξίωση δικαιοσύνης, αδιαφάνεια, προπαγάνδα, εκφοβισμός, ρουσφετολογία, λαϊκισμός, διαφθορά κλπ), δεν μπορεί παρά να επιφέρει την αλαζονεία της εξουσίας, αφού οι κυβερνώντες στηρίζονται σε μηχανισμούς που τους κάνουν να νιώθουν άτρωτοι: «... όταν οι φορείς της εξουσίας έχουν αλαζονεία και μεγαλύτερη ισχύ, προκαλούνται επαναστάσεις και μεταξύ των πολιτών κι εναντίον των πολιτευμάτων που παρέχουν τη δυνατότητα τέτοιας εξουσίας». (σελ. 83).

Κι εδώ ακριβώς τίθενται οι λεπτές πολιτειακές ισορροπίες που

μόνο με διαρκή επαγρύπνηση μπορούν να διασφαλιστούν. Η υποβάθμιση της πολιτικής σκηνής και η ανάδειξη αξιωματούχων που σταδιακά απαξιώνουν όλους τους θεσμούς κατοχυρώνοντας το πανίσχυρο της προσωπικής τους υπεροχής είναι η εκμηδένιση κάθε συμμετοχικής διαδικασίας που θα οδηγήσει στη μέγιστη πολιτειακή ευτέλεια: «Ακόμη επαναστατούν εξαιτίας της υπεροχής που αποκτήθηκε, όταν δηλαδή ένας ή περισσότεροι αποκτούν δύναμη μεγαλύτερη από τη δύναμη της πόλης και γίνονται ισχυρότεροι από το πολίτευμα. Έτσι συνήθως γεννιούνται οι μοναρχίες και οι δυναστείες». (σελ. 83). Κατά τον Αριστοτέλη η επανάσταση ταυτίζεται με την ανατροπή των πολιτειακών δομών που μετασχηματίζουν τον τρόπο απονομής και διαχείρισης της εξουσίας. Το κατά πόσο γίνεται αιματηρά ή αναίμακτα, αν οδηγεί στο συγκεντρωτισμό ή τον εκδημοκρατισμό, αν υπηρετεί τα συμφέροντα των λίγων ή των πολλών δεν αλλάζει τη σημασία του όρου. Από κει και πέρα είναι στην κρίση του καθενός να χαρακτηρίσει την εκάστοτε επανάσταση ανάλογα με τις περιστάσεις. Να κρίνει δηλαδή αν συνέβαλε στην πρόοδο ή στην οπισθοδρόμηση ερευνώντας αν οδήγησε σε κάτι πολιτειακά καλύτερο ή χειρότερο. (Φυσικά, με σύγχρονη ορολογία το ζήτημα δεν τίθεται έτσι. Η επανάσταση, ως όρος, προϋποθέτει τη λαϊκή συμμετοχή. Η πολιτειακή ανατροπή που δεν υπολογίζει τη λαϊκή βούληση λέγεται πραξικόπημα).

Και βέβαια, θα ήταν παράλογο να μιλάμε για ζητήματα της πολιτείας χωρίς να λογαριάζουμε τον άνθρωπο ως οντότητα, που πολλές φορές κινείται απρόβλεπτα και μπορεί να γίνει ανεξέλεγκτος, αρκεί να μην ξεπεραστούν τα όριά του. Η αδικία, η αγανάκτηση, η πλεονεξία, η εκδικητικότητα, η καταπίεση, όλες οι συναισθηματικές εκφάνσεις που καθορίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αδύνατο να μη ληφθούν υπόψη, όταν μελετάει κανείς τα κίνητρα των επαναστάσεων. Όλες οι επαναστάσεις, είτε ατομικές είτε συλλογικές, είναι αδύνατο να αποστασιοποιηθούν από τη συναισθηματική ορμή που τις φέρνουν στο προσκήνιο. Ο αδικημένος που επαναστατεί βιώνει πρωτίστως τη συναισθηματική έξαρση που τον σπρώχνει στο να τα παίξει όλα για όλα. Πολλές φορές το συναίσθημα που επιφέρει τις ανατροπές είναι ο ίδιος ο

φόβος που λειτουργεί εκρηκτικά μπροστά στα χειρότερα που μπορούν να έρθουν: «Επιπλέον επαναστατούν εξαιτίας του φόβου, οι ήδη άδικοι, επειδή φοβούνται μήπως τιμωρηθούν, και οι μελλοντικά αδικημένοι, επειδή θέλουν να προλάβουν την αδικία σε βάρος τους». (σελ. 85). Τα συναισθήματα που γεννιούνται και που μπορούν να επιφέρουν πολιτειακές μεταβολές δεν έχει σημασία αν βασίζονται ή όχι στο δίκιο. Σημασία έχει να επιτείνουν την ένταση. Ο Αριστοτέλης φέρνει ως παράδειγμα το περιστατικό στις Συρακούσες, όπου άλλαξε το πολίτευμα από ερωτική αντιζηλία: «... άλλαξε το πολίτευμα, επειδή δύο νέοι με πολιτικά αξιώματα επαναστάτησαν για ερωτική αιτία. Όσο δηλαδή ο ένας βρισκόταν μακριά, ο άλλος, ο φίλος του, ξελόγιασε τον ερωμένο του. Όταν επέστρεψε ο πρώτος, από αγανάκτηση (για το φίλο του) έπεισε τη γυναίκα του φίλου του να τον ακολουθήσει. Μετά από αυτό οι δύο αντίπαλοι πια συσπείρωσαν τους οπαδούς τους και γενικεύτηκε εμφύλιος πόλεμος». (σελ. 93 – 95).

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Άλλοι λόγοι που μπορούν να επιφέρουν επαναστατικές αναταραχές είναι «η φυλετική ανομοιογένεια του πληθυσμού» ή γεωφυσικοί παράγοντες που καθιστούν αδύνατο το ενιαίο μιας πόλης. Αναφορικά με τον πρώτο, ο Αριστοτέλης είναι πεπεισμένος ότι μια πόλη δεν μπορεί να συγκροτηθεί από ένα σύνολο τυχαίων

ανθρώπων που έτυχε να βρεθούν σε κάποιον τόπο. Τα συμφέροντα που θα διαμορφωθούν θα τους διχάσουν επιφέροντας συγκρούσεις. Ο πληθυσμός, προκειμένου να παραμείνει ενωμένος και να αντιμετωπίσει από κοινού τις αντιξοότητες, πρέπει με κάποιο τρόπο να νιώθει ισχυρούς δεσμούς, που θα καταστήσουν τις σχέσεις αδερφικές, δηλαδή ιερές. Η κοινή καταγωγή, η κοινή ιστορία, τα κοινά ήθη και έθιμα, οι παραδόσεις και οι θρησκευτικές δοξασίες λειτουργούν ως κύριος συνεκτικός ιστός των ανθρώπων. Γι' αυτό χρειάζεται χρόνος, ώστε να θεμελιωθούν ισχυρές υποδομές: «... όπως δε συγκροτείται πόλη από τυχαίο πλήθος ανθρώπων, έτσι ούτε σε τυχαίο χρόνο συμβαίνει αυτό. Γι' αυτό και όσοι μέχρι τώρα δέχθηκαν συνοίκους ή εποίκους, οι περισσότεροι επαναστάτησαν εναντίον τους. Για παράδειγμα, οι Αχαιοί εγκαταστάθηκαν μαζί με τους Τροιζηνίους στη Σύβαρη, έπειτα όμως, όταν έγιναν περισσότεροι οι Αχαιοί, εκδίωξαν τους Τροιζηνίους... Το ίδιο και στους Θουρίους οι Συβαρίτες επαναστάτησαν εναντίων των συνοίκων τους...». (σελ. 89).

Ο Αριστοτέλης φέρνει πολλά τέτοια παραδείγματα συγκρούσεων ανομοιογενών πληθυσμών. Σήμερα, όσο κι αν λέμε ότι η ανθρωπότητα έχει προχωρήσει και είναι πιο ανεκτική στη διαφορετικότητα, θα ήταν ψέμα να ισχυριστεί κανείς ότι έχουν εξαλειφθεί τέτοιου είδους φαινόμενα. Κι αυτό βέβαια δεν αποδεικνύει το αδύνατο της συμβίωσης των διαφορετικών, αλλά το ανίκητο της συμφεροντολογικής αντίληψης στις σχέσεις των ανθρώπων, αφού, «οι ξένοι» δεν μπορούν να διεκδικούν τα ίδια με «μας». Αν τελικά έρθουν τα δύσκολα και τα αγαθά στερέψουν, είναι προφανώς «οι άλλοι» που πρέπει να παραιτηθούν από τις αξιώσεις τους. Αυτή, εξάλλου, είναι και η ουσία του ρατσισμού που μόνο χρησιμοθηρικά μπορεί να υφίσταται. Οι έννοιες «εμείς» και «άλλοι» είναι η δυναμική της ισχύος που πρέπει να ξεκαθαριστεί προκειμένου να διασφαλιστούν οι διεκδικήσεις, συνθήκη, που, από θέση αρχής, λειτουργεί διασπαστικά, καθώς εκπροσωπεί το συμφέρον που εκδηλώνεται σε βάρος των άλλων. Ακόμη και σήμερα κράτη με φυλετική ή θρησκευτική ανομοιογένεια είναι επίφοβα μπροστά σε κάθε είδους διασπαστικές προπαγάνδες, που ανά πάσα στιγμή μπορεί να ξεσπάσουν ανάλογα με το που

φυσάν τα εκάστοτε οικονομικά συμφέροντα. Το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβίας είναι πολύ κοντινό. Όσο για την περίπτωση της γεωφυσικής ακαταλληλότητας, είναι μάλλον παραπλήσια με την ανομοιογένεια. Γιατί η ακατάλληλη γεωγραφία δίνει την εντύπωση της διαφορετικότητας στους ανθρώπους και η διασφάλιση του διαφορετικού είναι η προϋπόθεση της διχόνοιας που ανά πάσα στιγμή μπορεί να φανεί χρήσιμη. Ακόμη κι ένα ποτάμι μπορεί να κάνει τους ανθρώπους να νιώθουν ξένοι: «Όπως δηλαδή στους πολέμους οι διαβάσεις των ρυακιών, και των πιο μικρών ακόμη, διασπούν τις στρατιωτικές φάλαγγες, με τον ίδιο αναλογικά τρόπο και η ελάχιστη διαφορά διχάζει». (σελ. 93).

Όμως, σε τελική ανάλυση, από τη στιγμή που οι επαναστάσεις, ως επανατοποθέτηση των δεδομένων της εξουσίας, δεν είναι παρά η επαναδιαπραγμάτευση της ισχύος από μια νέα κοινωνική συνισταμένη που διεκδικεί μεγαλύτερο μερίδιο στη διοίκηση – και κατ' επέκταση στη διανομή του πλούτου – εκπροσωπώντας τα δικά της συμφέροντα, δε θα μπορούσε να αποσιωπηθεί ο σπουδαιότερος παράγοντας: «... και η δυσανάλογη αύξηση κάποιας ομάδας προκαλεί μεταβολές των πολιτευμάτων». (σελ. 85). Κι όταν γίνεται λόγος για την «αύξηση κάποιας ομάδας», εννοείται κάποιας κοινωνικής ομάδας, δηλαδή κάποιας ομάδας συγκεκριμένων οικονομικών δυνατοτήτων: «... η πόλη αποτελείται από μέρη, από τα οποία κάποιο πολλές φορές αυξάνεται αδιόρατα, όπως το πλήθος των απόρων στις δημοκρατίες και στις πολιτείες». (σελ. 87). Κι εδώ ξεκινούν όλα τα ερωτήματα που σχετίζονται με τις πολιτειακές μεταβολές. Γιατί σε μια πόλη αυξάνεται ο αριθμός των απόρων; Ποιες είναι οι οικονομικές συνθήκες που τους πολλαπλασιάζουν; Κατά πόσο είναι δυνατό μια κοινωνία που οδηγεί στη φτωχοποίηση του μεγαλύτερου αριθμού των πολιτών να διατηρήσει ανεπηρέαστο το πολιτικό της σκηνικό; Κι όλα αυτά λειτουργούν κι αντιστρόφως: «Αυτό συμβαίνει και στα δημοκρατικά πολιτεύματα, σε μικρότερο όμως βαθμό, γιατί, όταν αυξάνονται οι εύποροι σε αριθμό ή οι περιουσίες τους, εμφανίζονται ολιγαρχίες ή δυναστείες». (σελ. 87).

Το βέβαιο είναι ότι η υπεροχή των φτωχών φέρνει εκδημοκρατισμό

και η υπεροχή των πλουσίων συγκεντρωτισμό. Κι αυτή ακριβώς είναι η ουσία των πολιτευμάτων, και κατ' επέκταση και των επαναστάσεων, που δεν είναι τίποτε άλλο από τη μετάβαση από το ένα πολίτευμα στο άλλο. Βρισκόμαστε και πάλι μπροστά στο αδιαπραγμάτευτα ταξικό περιεχόμενο κάθε πολιτειακής οργάνωσης, αφού όλες οι πολιτειακές εκδοχές σηματοδοτούν την άενη διαπάλη της κατοχύρωσης των συμφερόντων. Οι πλούσιοι και οι φτωχοί, ως εξ' ορισμού κοινωνικοί αντίπαλοι, δεν έχουν άλλη επιλογή από τη σύγκρουση, που είναι αδύνατο να μην εκδηλωθεί πολιτειακά. Σε τελική ανάλυση το πολίτευμα δεν είναι παρά η διευθέτηση του ταξικού ζητήματος ανάλογα με την υπεροχή που διαμορφώνεται. Οι δημοκρατίες οφείλουν να προασπίζουν τα συμφέροντα των φτωχών και οι ολιγαρχίες τα συμφέροντα των πλουσίων. Οι δημοκρατίες που αναπαράγουν τη φτώχεια εξυπηρετώντας τα συμφέροντα του πλούτου δεν είναι δημοκρατίες. Είναι ολιγαρχίες με δημοκρατικό περιτύλιγμα. Η αναγνώριση ότι οι περιπτώσεις που αυξάνονται οι εύποροι επιφέροντας ολιγαρχίες συμβαίνουν «σε μικρότερο βαθμό» είναι η αναγνώριση της τάσης του πλούτου να συγκεντρώνεται σε λίγους ή, για να είμαστε πιο ακριβείς, της τάσης των λίγων να υφαρπάζουν τον πλούτο των πολλών. Όσο πιο μεγάλες είναι οι οικονομικές αποκλείσεις, τόσο πιο έντονα συναισθήματα αδικίας, αγανάκτησης κι εκδικητικότητας επιφέρουν. Δηλαδή τόσο πιο σκληρή είναι η ολιγαρχία που επιβάλλεται.

Τα ανεξέλεγκτα άκρα του απίστευτου πλούτου και της απύθμενης φτώχειας είναι η κατάδειξη της παντελούς έλλειψης δημοκρατίας. Από κει και πέρα όλα αφορούν την ισχύ που θα διαμορφωθεί. Ο εγγυητής των ισορροπιών είναι η μεσαία τάξη που γεφυρώνει το χάσμα. Η συρρίκνωση της μεσαίας τάξης είναι η επιβολή της ολιγαρχίας που δεν κρατάει ούτε τα προσχήματα και οι κοινωνικές αναταραχές είναι αναπόφευκτες: «Ακόμη ταραζονται με κινήματα τα πολιτεύματα, και όταν οι παρατάξεις που θεωρούνται αντίπαλες είναι ισοδύναμες, όπως οι πλούσιοι και ο λαός, ενώ η μεσαία τάξη ή δεν υπάρχει καθόλου ή είναι ελάχιστη». (σελ. 99).

Η ολιγαρχία που διαλύει και τη μεσαία τάξη είναι η ολιγαρχία που τρέφει την απόλυτη βεβαιότητα για την υπεροχή της: «Γιατί, αν υπερέχει σε μεγάλο βαθμό οποιαδήποτε από τις δύο παρατάξεις, η άλλη δεν προτίθεται να διακινδυνεύσει μια σύγκρουση εναντίον της φανερά ισχυρότερης». (σελ. 99 -101). Με δυο λόγια, η ολιγαρχία που δεν υπολογίζει ούτε τα προσχήματα θεωρεί τον εαυτό της τόσο ισχυρό, που δεν ανησυχεί μήπως η άλλη παράταξη (φτωχοί) εξεγερθεί εναντίον της. Τελικά, όλα τα αίτια που προκαλούν τις εξεγέρσεις δεν μπορούν παρά να καθρεφτίζουν τις διάφορες εκδοχές που μπορεί να έχει η ταξική διαπάλη. Τα συναισθήματα, η φυλετική ανομοιογένεια, οι γεωφυσικοί παράγοντες, η αίσθηση της αξιοκρατίας και της δικαιοσύνης αντικατοπτρίζουν πάντα το ίδιο βασικό ζήτημα της διαμοίρασης του πλούτου, που σε κάθε περίπτωση μπορεί να βρει οποιαδήποτε όψη προκειμένου να συγκαλυφθεί. Το πολίτευμα δεν μπορεί παρά να καθορίζεται από τη βούληση της ισχύος. Κι αν κάποιος απορεί για τις προτεραιότητες και το χαρακτήρα οποιουδήποτε πολιτεύματος δεν έχει παρά να δει τις κοινωνικές τάξεις που ευνοούνται.

Αριστοτέλης «Πολιτικά», τόμος 3^{ος}, μετάφραση Πηνελόπη Τζιώκα – Ευαγγέλου, εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, Θεσσαλονίκη 2005.

Οι φωτογραφίες είναι από εδώ: –
<http://www.napoleon1er.org/forum/viewtopic.php?p=362575&sid=1cf3569674471d7ec4b6c381247c4442>

– <http://www.agiasofia.com/epanastasis/epanastasis6.html>

Πηγή: Ερανιστής, eranistis.net